

alleen maar geschiedt als meer dan een substantieel deel van het vak ook daadwerkelijk relevant is voor die vervolgopleiding (qua competenties: kennis, vaardigheden en andere aspecten). Daarom mag een toelatingstoets geen sinecure zijn.

Overigens is het aan te raden om de toelatingseis periodiek te toetsen aan de slaagkans in het hbo/wo en dus aan de relevantie, op basis waarvan mogelijk een bijstelling van zo'n eis kan plaatsvinden. Dat wil onder meer zeggen dat wordt gemonitord hoe studenten die een toelatingstoets hebben afgelegd, het tijdens de studie doen.

Een essentieel punt is dat de toelatingstoets een van de weinig voorbeelden is van een situatie waarbij de leerling nog als a.s. student maar wel onder de verantwoordelijkheid van de hogeschool of universiteit een handeling verricht die gevolgen heeft voor de te volgen studie. Het is niet duidelijk onder welke omstandigheden een leerling bijvoorbeeld in beroep kan gaan tegen een uitspraak van de examencommissie die in principe geen zeggenschap heeft over een leerling van het havo, vwo of mbo. In de praktijk zou dit wel eens kunnen meevallen, maar in de regelingen voor 'ketentrajecten' dient nadrukkelijk te worden meegenomen, samen met alles wat in samenspraak tussen onderwijsinstellingen wordt vormgegeven.

Profielwerkstukken

Binnen de profielen van het havo en vwo dienen door de leerlingen profielwerkstukken te worden gemaakt. Voor het vinden van onderwerpen, het onderzoek en het uitwerken van het rapport kan in grote mate een beroep worden gedaan op hogescholen en universiteiten. Daarbij kan ook gebruik worden gemaakt van de keuze die een leerling wil maken voor een vervolgopleiding, zodat het profielwerkstuk aansluit op de daarbij behorende beroepenwereld.

Oriëntatie-activiteiten

Er zal in samenspraak tussen een aantal partijen zoals de NVS-NVL (decanen en leerlingbegeleiders VO en mbo), LOS-hbo (decanen hbo), WGA (werkgroep aansluiting waarin o.a. VSNU en Lica), nadrukkelijk moeten worden gekeken naar de opbouw van een programma met activiteiten die zich richten op de studiekeuze en de begeleiding daarbij. Het gaat daarbij om zowel de algemene, specifieke als de meer individueel gerichte oriëntatie op het hoger onderwijs, met een duidelijke opbouw.

Op basis van deze voorstellen kan door elke onderwijsinstelling, maar ook in regionale samenwerkingsverbanden een eigen programma worden opgesteld, uitgewerkt en verzorgd.

'Doorstroomkaart' en elektronische dossiers

Op dit moment werd hard gewerkt door verschillende partijen aan zaken als:

- Doorstroomkaart: in beeld brengen van de leerlingenstromen tussen enerzijds vo en mbo en anderzijds hoger onderwijs;
- Electronisch leerdossier: gegevens van leerlingen elektronisch opslaan, voor zover van belang voor de doorstroom, te gebruiken door hogescholen en universiteiten,

waarmee samenwerkende scholen elkaar kunnen helpen om de doorstroom in beeld te brengen en te analyseren. Door leerlingen te volgen, op verschillende wijzen, kunnen mogelijk aanpassingen plaatsvinden als het gaat om die samenwerking. 'Ketentrajecten' zullen zeker gebruik moeten maken van deze en andere instrumenten.

Studentenverenigingen

Leerlingen kiezen veelal 'simpel', als de opleiding die ze willen volgen eenmaal vastligt nl. gewoon de hogeschool en universiteit 'in de buurt', vanwege de bestaande sociale contacten, het thuis kunnen wonen en in de buurt het hebben van een baantje. Als ze dan toch naar een ander deel van het land vertrekken na de havo, het vwo of het mbo te hebben afgerond, is het vrijwel altijd omdat de vestigingsplaats van de instelling aantrekkelijk wordt gevonden. Het is wellicht jammer dat de keuze dus niet wordt gemaakt vanwege de reputatie van een instelling dan wel de opleiding – tenzij deze gewoon fysiek gezien uniek is of als zodanig lijkt (vanwege de naam of iets dergelijks).

Om enig tegenwicht hieraan te bieden, is het zinvol om leerlingen in contact te brengen met degenen die al eerder een keuze hebben gemaakt. Die contacten zouden kunnen worden opge-

bouwd en onderhoudt middels de leerlingenverenigingen van VO-scholen en ROC's en de studentenverenigingen. Daarbij moet worden geprobeerd een bepaalde vorm van coördinatie in handen te leggen van overkoepelende (plaatselijke of regionale) studentenverenigingen.

2.2 Vervolg ketentraject op hogeschool en universiteit

Als een leerling student is geworden en dus onder de verantwoordelijkheid van de hogeschool of universiteit valt, dient een vervolg te worden gegeven aan de afspraken binnen de 'ketentrajecten'. Hier wordt een aantal zaken aan de kant van het hoger onderwijs uitgewerkt.

Inrichting eerste semester

Het eerste deel van de propedeuse zal een dusdanige inrichting moeten kennen, bij hogescholen en universiteiten, dat de student het duidelijke gevoel krijgt dat er serieus wordt voortgebouwd op hetgeen in de vooropleiding nadrukkelijk op verzoek van die instellingen aan de orde is geweest. Docenten dienen zich daarvan bewust te zijn, en dat ook in de lespraktijk tot uiting te brengen. Het eerste kwartaal mag de student behoorlijk worden 'aangepakt' om te merken wat de studie inhoudelijk en qua houding vraagt van iemand. In het Lica-eindrapport is daarvan een groot aantal voorbeelden te vinden. Dat houdt in ieder geval in dat aan het eind van het eerste kwartaal resp. het eerste semester duidelijke uitspraken op tafel liggen over de mogelijkheden ten aanzien van het vervolg van de studie. Die uitspraken moeten er van beide kanten zijn: student en instelling, zodat op gelijkwaardige basis een 'commitment-contract' ten aanzien van de mogelijkheden om de studie inhoudelijk aan te kunnen, kan worden vastgelegd in het begeleidingstraject (met onderliggende documenten). Er kan ook in deze fase geen sprake zijn van vrijblijvendheid van de kant van de student zijn als het gaat om de medewerking aan de inhoudelijke activiteiten in deze fase; het is een plicht van de betrokkene, in ruil voor de investering die de maatschappij in het hoger onderwijs pleegt.

Switchen

Een student die instroomt, krijgt in het eerste semester – naast alle inhoudelijke zaken - een dusdanig begeleidingsprogramma aangeboden dat na afloop daarvan zonder meer duidelijk moet zijn voor beide partijen: student en opleiding, hoe de rest van de studie het beste kan worden ingericht. Ook moet over en weer helder zijn hoe het zit met de studiemotivatie en kansen op succes.

Voorkomen dient te worden dat studenten te lang in een opleiding blijven hangen, hetgeen in vele opzichten geen goede zaak is. Daarom worden de volgende zaken voorgesteld:

1. De universiteiten dienen binnen een bepaalde sector i.c. inhoudelijk en qua opzet verwante opleidingen de programma's zodanig in te richten dat bij uitval de student kan overstappen per 1 februari (of eerder uiteraard) en daar in principe een bachelorprogramma van 2,5 jaren kan volgen.
2. Indien de student niet in het wo past, stapt betrokkene direct over naar het hbo. Hierover dienen afspraken te zijn vastgelegd tussen universiteiten en hogescholen, zeker bij vergelijkbare sectoren.
3. Zowel hogescholen als universiteiten dienen een instroommoment per 1 februari te hebben voor opleidingen waarbij in de praktijk blijkt dat een dergelijk moment zinvol is (ook qua aantal studenten).
4. Universiteiten en hogescholen dienen te beschikken over programma's die in het tweede semester kunnen worden aangeboden aan 'uitvallers' en 'switchers'. Die programma's zijn bestemd voor degenen die aan een niet-inhoudelijk verwante studie willen beginnen, en derhalve zaken kennen als: aanvullende vakken, bijspijkervakken, oriëntatie op beroep resp. onderzoek, enz.

Wat betreft de instellingsvergoeding zal moeten worden bekeken of het haalbaar is om bij een switch van de ene naar de andere instelling te volstaan met een half jaar voor beide instellingen. Dit moet dus alleen maar gelden voor het eerste jaar waarin de student ingeschreven staat in het hoger onderwijs. Op die manier kan er een prikkel uitgaan naar de onderwijsinstelling om studenten snel te verwijzen resp. snel een mogelijk andere studie binnen de eigen instelling aan te bieden.

Analyseren

Binnen de propedeuse (eerste fase) van het hoger onderwijs moeten goede analyses worden uitgevoerd als het gaat om de ervaringen van studenten. Op basis daarvan kunnen 'ketentrajecten' worden aangepast en geactualiseerd. De cruciale elementen van een 'ketentraject' moeten dus worden benoemd en er dienen afspraken te worden gemaakt over de meetbaarheid van effecten ervan. De resultaten van de analyses worden vervolgens in alle openheid tussen de samenwerkende onderwijsinstellingen besproken, op alle niveaus.

Een aantal mogelijk zaken die aan de kant van de hogeschool en universiteit in ieder geval sterker kunnen worden onderzocht:

1. Er zijn studenten die nog na twee jaar een negatief bindend studieadvies krijgen: hoe komt dat, wat zijn oorzaken en redenen daarvoor?
2. Zijn de normen voor het BSA gebaseerd op ervaringen? Zijn er statistieken en analyses beschikbaar over studenten die nauwelijks hebben voldaan aan de normen? Worden de normen bijgesteld op basis van ervaringen?
3. Meten van de tevredenheid over begeleiding e.d.
4. Beleid in eerste semester meenemen in het kwaliteitszorgsysteem.

2.3 Rendementen, bekostiging en andere zaken

Het vormen van 'ketentrajecten' is natuurlijk een zaak die eigenlijk van nature bij de vormgeving van de opleidingen in het vo, mbo en ho behoort. Maar de systemen zijn in de loop der jaren zodanig zelfstandig verder ontwikkeld, met hun eigen regelingen, dat het noodzakelijk zal zijn om sterke prikkels af te geven als overheid (en haar 'partners') om dit soort 'ketentrajecten' tot stand te brengen.

Hier een poging om een aantal mogelijkheden ten aanzien van dergelijk prikkels, opgehangen aan rendementen, bekostiging, accreditatie en dergelijke.

1. Er wordt een nieuw kengetal voor het meten van rendementen ingevoerd. Het rendement van een eerste fase wordt gemeten aan de hand van het aantal studenten dat na het eerste semester – dus niet na het eerste leerjaar:
 - a. doorstudeert
 - b. vervolgens de propedeuse behaalt
 - c. doorstudeert voor de hoofdfase, en
 - d. een diploma behaalt.
2. De bekostiging wordt hierop afgestemd, dus de bekostiging voor een uitvaller wordt beperkt tot een half jaar. Indien de student succesvol doorstroomt naar een andere opleiding, binnen of buiten de instelling, kan mogelijk alsnog een aanvullend bedrag worden verstrekt.
3. Er zal moeten worden bekeken welke mogelijkheden er verder voor de bekostiging zijn als studenten tussentijds doorstromen naar een andere instelling. Op dit moment wordt dit wel beloofd als de betrokken student aldaar het diploma behaalt, zonder verdere studievertraging. In het algemeen is bekostiging bij tussentijdse instroom een te onderzoeken punt.
4. Bij de accreditatie wordt gekeken naar:
 - a. Opvang en begeleiding eerste semester
 - b. Bij uitval doorgeleiding naar een andere opleiding, binnen of buiten de eigen instelling.
 - c. Betrokkenheid docenten bij begeleiding.

2.4 Combi-trajecten mbo-hbo

Een specifieke vorm van een 'ketentraject' is het 'combi-traject mbo-hbo', oftewel de combinatie van het laatste leerjaar van een mbo-opleiding met de propedeuse (of het eerste semester daarvan) met een daarmee inhoudelijk verwante hbo-opleiding. Daarbij kunnen meerdere mbo-instellingen zijn betrokken, als ze zich met hun laatste mbo-fase gezamenlijk richten op hetgeen in de eerste fase van de hbo-opleiding wordt gedaan.

Indien onderwijsinstellingen daartoe besluiten en kunnen aantonen dat onder de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid de kwaliteit die vanuit het mbo en hbo wordt vereist, overeind blijft, zou er een mogelijkheid moeten zijn om het 'combi-traject' een eigen positie binnen de 'beroepskolom' te geven. Een optie is overigens om het 'combi-traject' te gebruiken voor duale (werkend-leren) trajecten mbo-hbo met als eind daarvan de Associate degree.

Een aantal zaken die bij de inbedding van het 'combi-traject' aandacht verdienen, is zoal:

1. Het mogelijk maken van een aparte, eigen bekostiging
2. Afdekken van de risico's voor de mbo- en hbo-scholen, bij uitval e.d. uit een combi-traject
3. Zorgen voor de bekostiging voor minimaal een klas in een regio, binnen het combi-traject, ongeacht het aantal studenten
4. Alleen toestaan als hogescholen en ROC's hun krachten bundelen, dus zonder concurrentie
5. Een eigen kwaliteitssystem, met een separate verantwoording
6. Opstellen en afnemen van de examens door hbo, dus vallend onder de accreditatie
7. Inpassen van examens en toetsen in het mbo-systeem
8. Mogelijkheid toestaan om binnen het combi-traject de propedeuse te behalen zonder al officieel het mbo-4-diploma te hebben behaald – dus de propedeuse is inclusief het mbo-4 diploma
9. Indien de propedeuse niet volledig het eindniveau is van het combi-traject, dan levert een succesvolle afronding van het traject een mbo-4-diploma plus een officieel hbo-certificaat op (zoals in andere landen: certificate of higher education). Het bezit van dit certificaat geeft het recht op doorstroming naar de rest van het hbo-programma, zonder verdere regelingen voor het BSA en dergelijke.